

De ontroering vertaald. Een affectieve benadering van poëzie-onderwijs naar aanleiding van een gedicht van W.H. Auden.

1 januari 1995

Auteur: Michelle Wolthers

Volume: 05

Nummer: ?

Pagina's: 87-92

Documenten

- [tsjip_jrg05_050.pdf](#)

michelle wolthers de ontroering vertaald een affectieve benadering van poëzie onderwijs naar aanleiding van een gedicht van w h auden funeral blues stop all the clocks cut off the telephone prevent the dog from barking with a juicy bone silence the pianos and with muffled drum bring out the coffin let the mourners come let aeroplanes circle moaning overhead scribbling on die sky die message he is dead put crepe bows round the white necks of the public doves let die traffic policemen wear black cotton gloves he was my north my south my east and west my working week and my sunday rest my noon my midnight my talk my song i thought that love would last for ever i was wrong the stars are not wanted now put out every one pack up die moon and dismantle the sun pour away die ocean and sweep up die wood for nodiing now can ever come to any good whauden inleiding het mooiste resultaat dat je met een poezieles kunt bereiken is dat de leerlingen endiusiast raken over gedichten en zelf spontaan naar bibliodiek of boekwinkel toestappen om een dichtbundel te lenen of te kopen de gangbare poezielessen boeken dit resultaat doorgaans niet misschien zullen de leerlingen nog aandachtig luisteren naar een boeiend verhaal over het leven van slauerhoff en ook de humor van piet paaltjens waarderen ze nog wel maar zodra termen als rijmschema alliteratie en metafoor vallen haken de meesten af is dat raar naar mijn mening moet deze vraag ontkennend beantwoord worden natuurlijk helpen de termen van de poëzie analyse bij het begrijpen van de moeilijkere gedichten zij vormen de sleutels om de soms erg hermetische inhoud van de gedichten te openen maar de leerlingen gaan geen gedichten lezen omdat ze zo gek zijn op het opsoporen van alliteraties of het verklaren 87 wolthers de ontroering vertaald van metaforen ze zullen eerder geneigd zijn gedichten te lezen als ze ervaren hebben

dat deze vaak gaan over gevoelens die ze kennen of herkennen met deze overwegingen in het achterhoofd ben ik op zoek gegaan naar een mogelijke invulling van een poezieles waarin de leerlingen de tijd en de ruimte zouden krijgen om de emotionele kant van gedichten te ontdekken bij toeval las ik een polemiekje in de volkskrant eind 1994 over de filmvertaling van een gedicht van w h auden tuncal blues genaamd zoals die werd getoond in de ondertiteling bij de film four weddings and a funeral in de nederlandse bioscopen daarin stond de inderdaad discussieerbare kwaliteit van de filmvertaling van het gedicht tuncal blues centraal discussiebaar om dat veel van de emotionele zeggingskracht en literaire aspecten verloren gingen een idee voor een mogelijke les was al spoedig geboren aan de hand van het fragment uit de film zou aan de leerlingen getoond kunnen worden hoe groot de emotionele lading van een gedicht kan zijn aan de hand van het stukje uit de krant zouden de leerlingen creatief met dit gedicht aan de slag kunnen de vertaling zou immers in vele opzichten door de leerlingen verbeterd kunnen worden de uiteindelijke les die het resultaat was van dit idee heb ik in twee 5 v w o klassen gegeven en ik heb twee mooie haast ontroerende uren met de leerlingen beleefd ik zou u daar graag deelgenoot van maken het lesplan het hoger doel van de les wordt natuurlijk in de eerste plaats gevoed door het nobel streven dat elke docent nederlands waarschijnlijk zal kennen het enthousiasmeren van de leerlingen voor literatuur een manier om dit te bereiken is het tonen van de gevoelskant van poezie en dat is het concrete doel van deze les daarnaast biedt deze aanpak de mogelijkheid wat meer creatief en onbevangen met gedichten om te gaan dan gewoonlijk met een meer poezieanalytische benadering geschiedt eventueel kan er ook kort aandacht besteed worden aan de problemen waar een vertaler mee te maken heeft wanneer hij een gedicht moet vertalen in het bijzonder wanneer het om het ondertitelen van een film gaat het lesplan zag er uitgaande van een les van 50 minuten schematisch als volgt uit 5 a 10 minuten introductie 5 minuten filmfragment begrafenisscene 5 a 10 minuten klasgesprek over het fragment resterende tijd werken aan een verbetering van de vertaling materiaal een fragment uit four weddings and a funeral op video het gedicht en de filmvertaling op stencil doelgroep bovenbouw v5 88 wolthers de ontroering vertaald lesverloop omdat het mij in deze les met name ging om de emotionele kant van poezie heb ik de les vrij dramatisch aangezet ik ben begonnen met de woorden jongens ik wil wat met jullie delen en vertelde de leerlingen dat ik verdrietig was omdat ik afscheid had moeten nemen van twee goede vrienden van mij die voor een jaar naar australie vertrokken zijn ik vertelde dat ik een paar dagen treurig thuis op de bank had gezeten en steeds aan mijn vrienden moest denken die zo ver van mij vandaan waren in een bloemlezing las ik het gedicht afscheid van adriaan morrien het sprak mij bijzonder aan omdat het gedicht precies verwoordde hoe ik mij op dat moment voelde hoewel het afscheid waar morrien over dicht waarschijnlijk definitiever is heb ik het gedicht aan de leerlingen voorgelezen die me overigens enige tijd met vertwijfelde blik van die is gek geworden hebben aangekeken vervolgens heb ik aan hen uitgelegd waarom ik het zo'n mooi gedicht vond waarna ik de leerlingen vroeg of ze dit herkenden en of ze misschien ook gedichten kenden die aansloten bij een emotionele gebeurtenis uit hun leven de leerlingen

gaven aan dit niet te herkennen ook niet in bijvoorbeeld song teksten van popmuziek toch kwamen er verhalen los een jongen vertelde dat hij bij bepaalde muziek moest denken aan de begrafenis van zijn vader met deze woorden bracht hij de klas onbewust in de sfeer die ik op dat moment wilde creëren er werd gesproken over gevoelens bij ingrijpende gebeurtenissen daarna heb ik het videofragment laten zien waarbij ik de leerlingen van tevoren vertelde waar de film over gaat kort samengevat laat deze vier bruiloften en een begrafenis zien zoals die beleefd worden door een hechte groep vrienden alhoewel de film een comedy is de verwickelingen tijdens de vier weddings zijn erg humoristisch soms zelfs hilarisch krijgt de film een dramatische wending wanneer het funeral verbeeld wordt in het feestgedruis van de derde bruiloft krijgt een van de vrienden een fatale hartstilstand het videofragment laat de begrafenisplechtigheid zien waarin de vriend van de overledene de rouwenden op ontroerende wijze toespreekt ik heb de leerlingen gevraagd in het bijzonder naar twee dingen te kijken in de eerste plaats moesten ze letten op de emotionele lading van het gedicht dat de spreker in zijn grafrede reciteert en in de tweede plaats vroeg ik aan hen wat zij vonden van de vertaling van funeral blues tijdens het kijken naar het filmfragment werd er aanvankelijk hier en daar nog wat gegniffeld de film is en blijft immers een comedy maar gaande weg werd het stiller en stiller in de klas op het moment dat het gedicht van Whauden op aangrijpende wijze wordt voorgedragen kon je een speld horen vallen ook na afloop bleef het voor een v5 klas ongewoon stil de leerlingen waren duidelijk aangedaan de eerste reacties die na enkele minuten de stilte doorbraken waren mooi en zielig de leerlingen konden niet precies aangeven waarom het nu zo mooi en zielig was ik vertelde hun dat ik dacht dat het kwam doordat het gedicht zoals de jongen in de film ook al aangeeft precies verwoordt hoe hij zich voelt niet mooier dan met dat gedicht zou hij kunnen zeggen dat alles wat in het leven belangrijk voor hem 89 Wolthers de ontroering vertaald was hem nu met het overlijden van zijn vriend ontnomen is pour away the ocean and sweep up the wood for nothing now can ever come to any good funeral blues zet alle klokken stil leg de hoorn van de haak zorg dat de hond niet gaat blaffen geen piano maar een zachte trom breng de kist naar binnen en zeg de rouwenden kom laat de vliegtuigen de boodschap schrijven in het avondrood hij is dood geef de papieren kraag aan alle duiven en laat de politie zwart gehandschoend bevelen wuiven hij was mijn noorden zuiden t binnenland de kust mijn werkweek mijn zondagsrust mijn middag mijn middernacht ik dacht dat mijn liefde voor eeuwig was ik zag het niet voor ons geen sterren meer dus doof ze snel en ook de zon mag minder fel weg met de oceaan en met woud want al wat zoet was is nu zout vert door r bovenlander filmonderti teling de leerlingen vonden dat de vertaling in de ondertiteling erg slecht was in hun woorden geen pan en dat er daardoor veel moois van het gedicht verloren ging een leerling opperde dat poëzie eigenlijk niet t vertaald kan worden maar hij zag ook wel in dat veel gedichten zoals russische of chinese dan niet gelezen zouden kunnen worden we hebben even gesproken over de problemen waar een ondertitelaar mee te maken krijgt zoals de op het filmdoek beperkte beschikbare ruimte voor vertaling vervolgen hebben we geprobeerd zelf een betere vertaling te maken uit een soort groepsdrang

waarschijnlijk veroorzaakt door de eerder gemeenschappelijk meegemaakte stilte uit ontroering wilden ze liever met z'n allen dan in groepjes aan een vertaling werken en aangezien de klassen niet al te groot waren stond ik dat toe ik ben voor het bord gaan staan en de klas dicteerde 90 wolthers de ontroering vertaald mij welke veranderingen er volgens hen moesten plaatsvinden de leerlingen konden feilloos aangeven wat er in hun ogen niet klopte aan de vertaling van het gedicht en het opmerkelijke was dat dit niet alleen betrekking had op de emotionele kracht van het gedicht die soms verloren was gegaan maar ook op de meer technische kant zoals het eindrijm en de klankverschijnselen zo kreeg de daadwerkelijke verbetering meer het karakter van een discussie waarbij de leerlingen aan elkaar vertelden waarom sommige passages wel of niet mooi vertaald waren het bleek echter niet mee te vallen om passende alternatieven te bedenken ter afsluiting heb ik een speciaal voor de gelegenheid uitgenodigde collega neerlandicus zijn vertaling die ik zelf bijzonder mooi vond laten voorlezen graf smartlap zet klokken stil en snijd de telefoonlijn af weerhoud de hond met vette kluif van zijn geblaf en leg piano s zwijgen op verstomde trom voor doodkist begeleiding maan de rouwers kom laat ieder vliegtuig ckklen door het morgenrood en rouwend in de hemel schrijven hij is dood vouw crepepapier om elke blanke duivenek en zet agenten zwartgehandschoend op hun plek mijn noorden zuiden oosten westen elke kust was bij mijn doordeweekse sleur mijn zondagsrust mijn middag middernacht was hij mijn praat mijn zang ik dacht dat liefde eeuwig was dat was te lang de sterren zijn nu niet gewild dus doe ze uit verpak de maan onttakel zon maar van haar huid vergiet de oceaan en veeg maar op het woud want niets wat goed was vindt nu ooit nog zijn behoud vert door j p verdonk de leerlinge n honoreerde n zij n literaire inspanning met een applaus zij constateerden dat zelfs in de vertaling van de titel grafsmartlap de assonantie van de oorspronkelijke titel tuneral blues terug te vinden is zij vonden dit woord ondanks de negatieve betekenis van smartlap heel knap bedacht bemoedigend was dat ze het stencil waarvan ik slechts een beperkt aantal gemaakt had graag wilden houden op dit enthousiasme had ik niet durven hopen 91 wolthers de ontroering vertaald evaluatie er zijn veel strategieën mogelijk om leerlingen dichter bij poëzie te brengen mij is gebleken dat een affectieve benadering gevolgd door het gezamenlijk bewerken van een vertaling een werkvorm is die succes heeft door de leerlingen gemeenschappelijk een emotie te laten beleven in dit geval door het kijken naar een filmfragment¹ en daarna een gedicht aan te bieden waarin deze emotie vorm heeft gekregen ervaren de leerlingen hoezeer poëzie te maken heeft met de verwoording van emoties door te werken aan een vertaling krijgen de leerlingen de kans om hun eerder ondergane gevoelens uit te drukken in voor hen passende woorden het is gebleken dat leerlingen bij deze benadering daar heel goed over kunnen en vooral ook willen prat en een goed contact met de klas is waarschijnlijk wel een voorwaarde bij dit soort lessen pas dan kun je als docent iets van jezelf laten zien zoals ik in het begin van deze les met het morrien voorbeeld al was het misschien wat overdreven heb gedaan pas dan zullen ook de leerlingen wat van hun gevoelens en gedachten prijs geven de resultaten wat betreft de verbetering vielen wat tegen alhoewel een echte teleurstelling is het eigenlijk niet te noemen in de spontane discussie wer-

den immers keer op keer passages uit de vertaling naar voren gebracht die als slecht werden betiteld omdat ze de emotionele lading van het oorspronkelijke gedicht teniet deden en het verschaffen van dat inzicht was het belangrijkste doel van deze les misschien leverde het werken in groepjes meer verbeteringen in de vertaling op achteraf heb ik de leerlingen gevraagd of ze nog tips hadden om deze les op te verbeteren de meeste leerlingen vonden de les eigenlijk goed zoals die nu was een meisje zei dat ik moest zorgen dat ik iets achter de hand had voor als we weer zo stil worden maar dat was misschien juist het aller mooiste van deze hele les noten 1 in dit geval is het gedicht met het filmfragment gegeven en dat komt maar zelden voor maar omdat film een medium is dat sterk op de gevoelens van de kijker werkt is het goed mogelijk ook andere fragmenten met een sterke emotionele lading te gebruiken ter introductie van een poëzieles 92